

Міністерство освіти і науки України
Одеська національна академія харчових технологій

ТУРЛЕНКО НАТАЛЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 339.168.6:338.47

**ІНВЕСТИЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕГІОНАЛЬНИХ СТРУКТУРНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ В АГРОСФЕРІ**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Одеса - 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній академії харчових технологій Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, доцент
БАСЮРКІНА Наталія Йосипівна,
Одеська національна академія харчових технологій,
завідувач кафедри управління бізнесом.

Офіційні опоненти: - доктор економічних наук, професор
НАУМОВ Олександр Борисович,
Університет державної фіскальної служби України,
НДІ «Фіскальної політики»,
завідувач відділу розвитку податкового та митного аудиту;

- доктор економічних наук, професор
УЖВА Алла Миколаївна,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
доцент кафедри обліку та аудиту;

- доктор економічних наук, професор
ОРЕЛ Володимир Миколайович,
Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка,
професор кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту.

Захист відбудеться **23 жовтня 2020 р. о 11.00 годині** на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.088.05 в Одеській національній академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, аудиторія А-234.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної академії харчових технологій за адресою: 65039, м. Одеса, вул. Канатна, 112, читальний зал.

Автореферат розісланий **23 вересня 2020 р.**

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Крупіца І.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ефективна діяльність різних сфер і секторів регіональної економіки нині є можливою лише на засадах динамічного прогресивного розвитку, що ґрунтується на інноваційно-інвестиційній активності. Головним бар'єром ефективної діяльності аграрної економіки регіону є відсутність відповідних умов для залучення інвестицій, необхідних для забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції, інноваційного розвитку аграрного виробництва, економічної і продовольчої безпеки країни та її регіонів.

Важливість підвищення інвестиційної активності в агросфері економіки регіону зумовлена тим, що сектори агросфери у більшості регіонів відчують дефіцит ресурсного забезпечення і мають нагальну потребу у залученні інвестицій. З іншого боку, необхідне удосконалення організаційно-економічного механізму управління інвестиційним процесом з метою сприяння залучення і ефективного використання зовнішніх інвестицій. Аграрна сфера, на жаль, нині є малопривабливою з точки зору інвесторів, але водночас вона має вирішальне соціально-економічне значення для розвитку регіонів України. Важливість цих питань загострюється у зв'язку зі змінами чинників зовнішнього і внутрішнього середовища національної господарської системи України у зв'язку з поглибленням процесів інтернаціоналізації економіки.

Вдосконалення системи й механізмів регулювання інвестиційних процесів у агросфері регіону є важливим питанням, розв'язання якого зумовлює можливість ефективного розвитку аграрної сфери регіону.

Необхідність активізації інвестиційних процесів у агросфері, формування стратегічних пріоритетів й основних напрямків розвитку на рівні національної економіки та регіонів є предметом обговорення науковців, політиків, аграріїв та суспільства в цілому. Основи теоретичні й методологічні засади дослідження процесів інвестиційного забезпечення розвитку агросфери, зокрема й на регіональному рівні, представлені в працях таких відомих вчених як: Абрамович І.В., Алескерова Ю.В., Андрійчук В.Г., Басюркіна Н.Й., Безуглий М.Д., Вітков М.С., Гайдуцький П.І., Гнаткович О. Д., Данилишин Б.М., Дем'яненко С.І., Зубець М.В., Кириленко І.Г., Кісіль М.І., Копитко В.І., Лагодієнко В.В., Литовченко М.В., Малік М.Й., Немченко В.В., Наумов О.Б., Оніщенко І.О., Орел В.М., Павлов О.І., Панасюк О.Б., Поддєргін А.М., Савенко І.І., Савлук О.В., Тонюк М.О., Шевченко О.В., Ужва А.М. та ін.

Незважаючи на велику кількість теоретичних розробок щодо активізації інвестиційного процесу у агросфері регіонів, багато важливих аспектів цього процесу залишаються недостатньо вивченими. Успішне вирішення завдання інвестиційного забезпечення розвитку аграрного виробництва та сільських територій регіонів України вимагає комплексного дослідження та урахування всіх факторів й важелів, що визначають стан агропродовольчої системи, що дозволяє сформулювати адекватну, зважену інвестиційну стратегію розвитку та дієві механізми її реалізації.

Важливість розробки регіональної стратегії та механізмів регулювання

інвестиційних процесів у агросфері, а також недостатній рівень дослідженості окремих теоретичних і прикладних аспектів цієї наукової та прикладної проблеми зумовлюють актуальність теми дисертації й коло розглянутих питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Отримані автором наукові результати, розроблені теоретико-методологічні положення й висновки відповідають тематиці науково-дослідних робіт Одеської національної академії харчових технологій зокрема, темам «Вивчення і прогнозування економічних трансформацій бізнес-структур в Україні» (№ державної реєстрації 0117U005501, 2018-2020 рр.), «Інвестиційні механізми регіональних структурних трансформацій в агробізнесі» (№ державної реєстрації 0120U002096, 2018-2020 рр.). Особистий внесок автора полягає у розробці концепції стратегії і системи інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агросфері.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій з формування системи інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агросфері на принципах узгодження територіально-галузових, державних і суспільних інтересів.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила такі завдання дослідження:

- дослідити теоретичні аспекти теми і уточнити зміст і взаємозв'язок базових понять, які характеризують структурні зміни і інвестиційну політику в агросфері регіону;
- удосконалити методичний інструментарій реалізації регіональної аграрної політики;
- обґрунтувати концепцію регіонального стратегічного планування розвитку агросфери;
- розробити структурно-змістовну модель організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону;
- запропонувати механізм комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону на середньо- і короткострокову перспективу;
- розробити методичний підхід до сегментації агросфери регіону за рівнем диференціації надходження інвестицій;
- обґрунтувати методичні засади інтегральної рейтингової оцінки агросфери у адміністративних районах області;
- сформувати дорожню карту реалізації регіональної стратегії розвитку інвестиційної діяльності і формування сприятливого інвестиційного середовища у агросфері регіону;
- розробити методичний інструментарій прогнозування розвитку та структурних змін у господарстві регіону;
- обґрунтувати рекомендації по реалізації інвестиційної стратегії розвитку агросфери і сільських територій;
- розробити концепцію удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону;

– сформувати пропозиції з активізації інноваційного розвитку агросфери у регіонах України.

Об'єктом дослідження є процеси інвестиційного забезпечення регіональних структурних трансформацій в агросфері.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні і прикладні аспекти формування і функціонування системи інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агросфері.

Методи дослідження. Методологічною основою наукового дослідження є закони діалектичного пізнання, фундаментальні положення економічної теорії, які дали змогу системно дослідити умови і особливості формування і функціонування регіональних механізмів активізації інвестиційних процесів в агросфері. Обґрунтування теоретико-методологічних положень і прикладних результатів щодо інвестиційного забезпечення структурних трансформацій в агросфері регіону, здійснювалося на принципах системного підходу, з використанням загальнонаукових і спеціальних методів досліджень економічних процесів: метод порівняльного аналізу застосовано для міжсекторального та міжрегіонального порівняння кількісних та якісних показників розвитку агросфери регіону; статистичні методи використано для збору, систематизації й аналітичної обробки статистичних даних, визначення динаміки розвитку суб'єктів агросфери регіону; графічні методи – для наочного представлення отриманих результатів; синергетичний метод – для характеристики впливу організаційно-економічних механізмів інвестиційної діяльності на розвиток агросфери регіону; економіко-математичні методи – для моделювання інвестиційних процесів у агросфері регіону.

Інформаційну базу дослідження склали дані офіційної статистики, з ресурсів Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, законодавчі та інші нормативно-правові акти; наукові праці вітчизняних і зарубіжних авторів з досліджуваної тематики; результати особистих спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробці практичних рекомендацій з формування системи інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агросфері на принципах узгодження територіально-галузевих, державних та суспільних інтересів.

Найбільш важливі результати, отримані в процесі дослідження, та їх наукова новизна полягають в наступному:

вперше:

– обґрунтовано концепцію регіонального стратегічного планування розвитку агросфери на засадах програмно-цільового підходу, особливістю якої є використання динамічних матриць для вирішення завдання подолання диференціації динаміки і рівнів розвитку агросфери окремих адміністративних районів і аграрних підприємств, в рамках якої складено схему формування і управління реалізацією стратегії розвитку агросфери регіону за кінцевими результатами у векторному вимірі: сектори, продукт, зовнішньоекономічна діяльність, власність, кадри, простір;

- розроблено структурно-змістовну модель організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, який є комплексною системою взаємодіючих і взаємопов'язаних важелів і інструментів впливу на всіх учасників інвестиційної діяльності, що узгоджує їх економічні інтереси, цілі і забезпечує зростання капіталізації, якісний розвиток виробничо-економічного потенціалу підприємств і організацій агросфери регіону;

- запропоновано механізм комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону на середньо- та короткострокову перспективу з використанням прямого алгоритму розрахунків за схемою «знизу-нагору» – від номенклатури аграрної продукції до узагальнюючих вартісних показників агросфери, що дає змогу здійснювати оцінку якості прогнозування, відстежувати хід виконання прогнозів, визначати орієнтири і забезпечувати зв'язок між короткостроковими і середньостроковими прогнозами, що підвищує їх точність і обґрунтованість;

удосконалено:

- методичний інструментарій реалізації регіональної аграрної політики, а саме: систематизовано інструменти і методи реалізації аграрної політики, що дає змогу визначити оптимальне поєднання інструментів для використання у регіональних програмах розвитку аграрного виробництва; виділено ключові напрямки аналізу і оцінки ефективності реалізації аграрної політики в регіоні – інвестиційна, інноваційна і структурна політика, і визначено склад показників, які характеризують кожен напрямок;

- методичний підхід до сегментації агросфери регіону за рівнем диференціації надходження інвестицій, що дозволяє сформувати інвестиційну карту сегментів агросфери регіону на основі визначення видів економічної діяльності та сукупності суб'єктів, які характеризуються прагненням до спільної локалізації, на постійній основі співпрацюють один з одним і спільно залучають інвестиції у розвиток;

- методичні засади інтегральної рейтингової оцінки агросфери у адміністративних районах області, що базуються на визначенні відхилень окремих значень індикаторів від еталонних за напрямками: фінансово-економічний стан; ресурсний потенціал; ефективність; потенціал розвитку агросфери;

- методичний інструментарій реалізації регіональної інвестиційної стратегії у агросфері, а саме розроблено підхід до формування маршрутизатора (дорожньої карти) реалізації органами державної влади і місцевого самоврядування регіональної стратегії розвитку інвестиційної діяльності і формування сприятливого інвестиційного середовища в агросфері регіону, що містить план дій, перелік конкретних заходів, та є покроковим алгоритмом, який визначає напрямки діяльності органів влади по її формуванню і втіленню у практику;

дістали подальший розвиток:

- понятійно-категоріальний апарат регіонального інвестиційного менеджменту та аграрного менеджменту у частині уточнення змісту базових

понять, які характеризують структурні зміни і інвестиційну політику у агросфері регіону, таких як «агропродовольча політика», «продовольча безпека регіону», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний процес» і «інвестиційне середовище», визначення їх взаємозв'язку у контексті суб'єкт-об'єктних відносин в управлінні інвестиційними процесами на рівні агросфери регіону;

- методичний інструментарій прогнозування розвитку і структурних змін у господарстві регіону, а саме – запропонована комплексна блочна модель, що являє собою систему взаємопов'язаних рекурсивних рівнянь, яка дозволяє здійснювати системне дослідження взаємозв'язків важливіших сфер і секторів регіональної економіки і визначати загальноекономічні показники соціально-економічного розвитку регіону, а також балансові показники;

- рекомендації по реалізації інвестиційної стратегії розвитку агросфери і сільських територій, які дозволяють ефективно поєднати різні інструменти державного регулювання і застосувати системний підхід до розробки багаторівневої системи стратегічних планів соціально-економічного розвитку агросфери і сільських територій регіону;

- система державного регулювання інвестиційних процесів у агросфері регіону, а саме – розроблено концепцію удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону, в рамках якої обґрунтовано комплекс стратегічних завдань регіональної аграрної політики і комплекс регуляторів розвитку сільської місцевості і агросфери регіону;

- пропозиції з активізації інноваційного розвитку агросфери в регіонах України, зокрема: деталізовано інноваційний (проривний) сценарій техніко-технологічного розвитку агросфери, що дає змогу подолати бар'єри розвитку аграрного виробництва і сільських територій, орієнтовано на зростання показників суспільного благополуччя; визначено комплекс стратегічних, тактичних і оперативних заходів, націлених на значне підвищення конкурентних позицій агросфери і сталий розвиток сільських територій, з урахуванням чинників ризику.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання теоретико-методологічних, методичних і практичних розробок і пропозицій, отриманих у дисертації, в діяльності органів влади різних рівнів при формуванні стратегій розвитку агросфери регіонів і механізмів управління структурними трансформаціями територіальних агропродовольчих комплексів.

Результати дисертаційного дослідження, висновки і рекомендації, які містяться в роботі, схвалені та використовуються в практичній діяльності Регіонального фонду підтримки підприємництва в Миколаївській області (довідка № 11/34 від 15.02.2017 р.); Бюро регіонального розвитку, КП Одеської обласної державної адміністрації (довідка № 104 від 17.02.2017 р.); Херсонської обласної ради (довідка № 98-111-375/103 від 14.12.2017 р.), Департаменту агропромислового розвитку Миколаївської обласної державної адміністрації (довідка № 418/02/06.03-27/18 від 08.11.2018 р.), Миколаївського обласного фонду розвитку і підтримки громадських ініціатив (довідка № 11 від 13.03.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні наукові положення, розробки, висновки і пропозиції, викладені у дисертації, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта. Особистий внесок автора в наукові праці, опубліковані у співавторстві, представлено окремо в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, наукові результати та практичні розробки дисертаційної роботи пройшли апробацію в ході обговорення доповідей здобувача на таких міжнародних науково-практичних конференціях: «Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект» (м. Одеса, 27-28 вересня 2019 р.); «Сучасні економічні дослідження: теорія, методологія, практика» (м. Кельце, 27 вересня 2019 р.); «Перспективи розвитку нової економічної системи на державному і регіональному рівнях» (м. Київ, 5 жовтня 2019 р.); «Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління» (м. Одеса, 6 листопада 2019 р.); «Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття» (м. Одеса, 15-16 жовтня 2019 р.); «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (Полтава, 3 жовтня 2019 р.); «The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice» (Kielce, September 27th, 2019); «Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем» (г. Гомель, 21-22 ноября 2019 г.); «Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій» (м. Київ, 24–25 січня 2020 р.); «Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку» (м. Київ, 07-08 лютого 2020 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи опубліковані в 34 наукових працях (з яких 13 у співавторстві) загальним обсягом 21,89 друк. арк. (особисто автору належить 17,7 друк. арк.), в тому числі 2 монографії загальним обсягом 17,4 друк. арк., 21 статті, в яких опубліковано основні наукові результати (з них 20 – у періодичних виданнях інших держав і у виданнях України, які внесені до міжнародних наукометричних баз) загальним обсягом 6,31 друк. арк., 11 праць апробаційного характеру загальним обсягом 0,87 друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається із вступу, п'ятих розділів, висновків, списку використаних джерел, який нараховує 270 найменувань. Основна частина дисертації викладена на 407 сторінках комп'ютерного тексту, список використаних джерел – на 27 сторінках. Робота містить 30 таблиць, 61 рисунок, додатки на 27 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Концептуальні засади формування інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агробізнесі» досліджено теоретичні засади інвестиційних структурних трансформацій у мезоекономічній системі, визначено поняття і зміст організаційно-економічного

механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, сформована функціональна структура інвестиційного механізму структурних трансформацій агросфери регіону, обґрунтовані концептуальні засади забезпечення стабільності та подолання територіальних диспропорцій розвитку регіональної агросфери, визначені інструменти і важелі підвищення інвестиційної привабливості агросфери регіону.

В результаті дослідження теоретичних засад інвестиційних структурних трансформацій у мезоекономічній системі було визначено зміст та взаємозв'язок базових понять, що характеризують структурні зміни та інвестиційну політику у агросфері регіону, таких як «агропродовольча політика», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний процес» та «інвестиційне середовище». Агропродовольчу політику регіону визначено як комплекс заходів, спрямованих на трансформацію структури аграрної сфери регіонального господарства з метою її переведення на шлях інноваційного розвитку, що ґрунтується на стимулюванні інноваційно-інвестиційної активності в регіоні. Розкрито зміст та структурні складові інвестиційної привабливості регіону, як системного об'єкту. Здійснено систематизацію цілей розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону (рис. 1).

Відзначено, що інвестиційна діяльність в агросфері регіону, як сукупність процесів, є єдиним об'єктом управління, а суб'єктами управління виступають державні структури інституційного регулювання, інститути інвестування, аграрні підприємства і організації, які мають різні, іноді протилежні, економічні пріоритети і інтереси.

Визначено, що можливість сталого розвитку аграрної економіки регіону, полягає у спроможності регіональної соціально-економічної системи сільських територій та аграрного виробництва функціонувати і розвиватися стабільно у довготривалому періоді в умовах зовнішніх збурювальних впливів на засадах дотримання динамічної рівноваги між обсягом використання ресурсів, надходженням інвестицій, спрямованістю інноваційного розвитку і трансформації інституцій і забезпечувати потреби населення в аграрній і продовольчій продукції за будь-яких умов.

Створення системи сталого розвитку агросфери означає підхід до визначення й обґрунтування заходів із подолання диспропорцій на всіх ієрархічних рівнях: домашнє господарство, громада, регіон, держава в цілому. Базисом концепцій сталого сільського розвитку повинен стати принцип урахування специфічних для кожного регіону природно-кліматичних і соціально-економічних характеристик розвитку сільських територій. Це дозволить подолати наявні негативні тенденції й фактори і сформувати необхідні умови для зростання престижу сільського способу життя.

Концептуально окреслено зміст та структуру організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, який є комплексною системою взаємодіючих та взаємопов'язаних важелів та інструментів впливу на всіх учасників інвестиційної діяльності, що узгоджує їх економічні інтереси і цілі і забезпечує зростання капіталізації, якісний розвиток виробничо-економічного потенціалу підприємств і організацій агросфери

регіону.

Рис. 1. Систематизація цілей розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону

У структурі механізму поживавлення інвестиційного процесу в агросфері виділено важелі управління й інструменти регулювання, а також чинники ефективності його функціонування (рис. 2). Концептуальним базисом формування організаційно-економічного механізму регулювання інвестиційної

діяльності в агросфері регіону має бути система взаємодії його учасників. Регулювання агросфери неможливе без участі державних інституцій. У зв'язку з цим організаційно-функціональна схема активізації інвестиційних процесів в регіональній агросфері, передбачає механізми усунення негативних факторів розвитку аграрного виробництва, містить різні інструменти регулювання інвестиційною діяльністю, диференційовані за рівнями адміністративно-територіального регулювання, виходячи з повноважень органів влади.

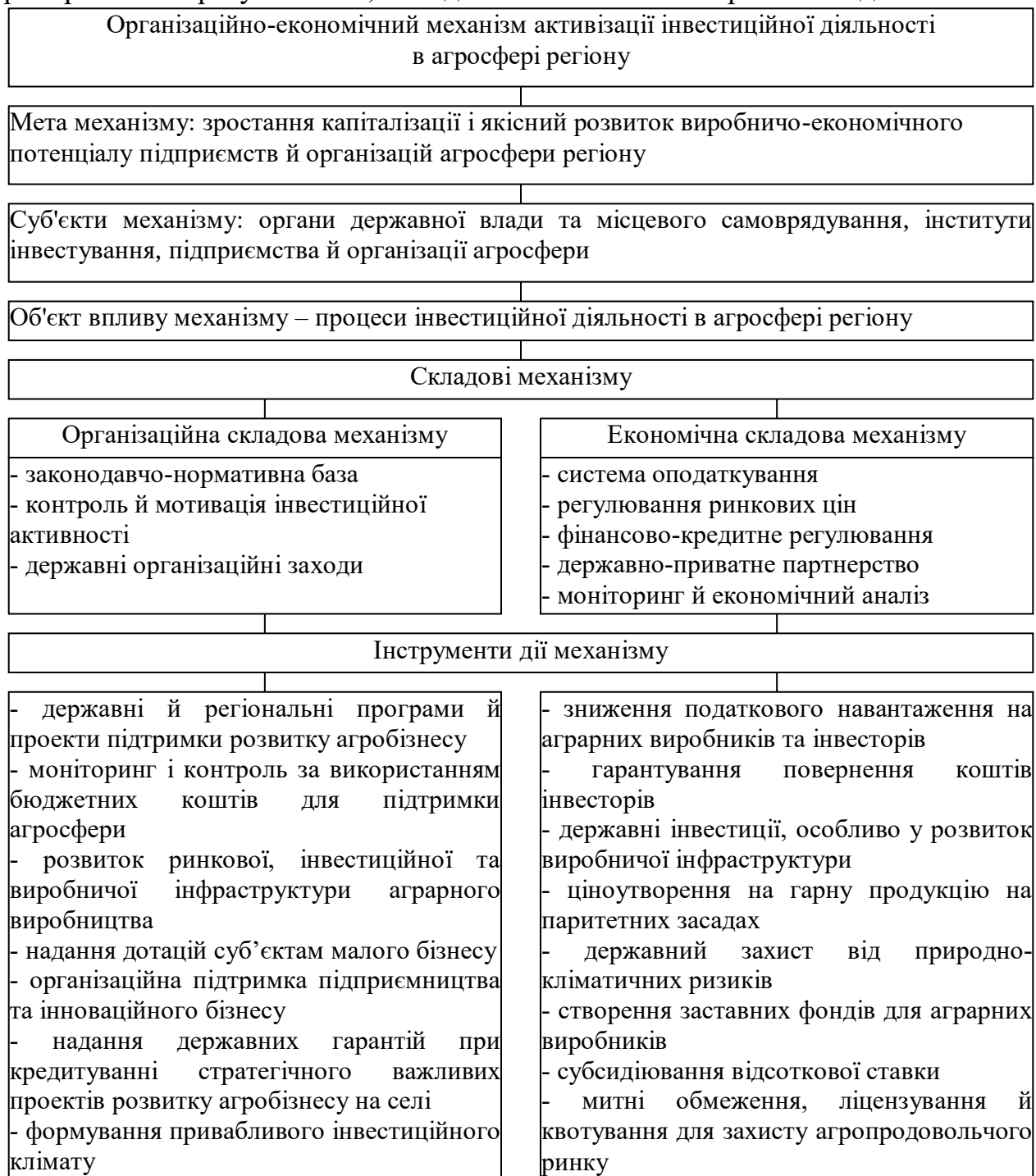

Рис. 2. Структура організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону

Зміст продовольчої безпеки регіону розкривається як можливість

спрямовувати наявні ресурси на оптимальне забезпечення населення регіону продуктами харчування, захист населення від небезпечної та неякісної аграрної та продовольчої продукції, моніторинг та контроль якості харчування населення, імпортозаміщення і нарощування внутрішнього виробництва агропродовольчої продукції, виявлення, мобілізація і повне використання регіональних резервів аграрного виробництва для забезпечення стабільності агросфери на основі формування і реалізації ефективної агропродовольчої політики. Ідентифіковано внутрішні і зовнішні загрози регіональній продовольчій безпеці і обґрунтовано інструменти подолання ризиків (табл. 1). Виявлено можливості і обмеження розвитку агропродовольчої сфери регіону, що зумовлюються його сильними і слабкими сторонами, загрозами і можливостями.

Таблиця 1

Загрози продовольчій безпеці регіону і методи їх нейтралізації

Загрози	Методи подолання ризику
Нестача обігових коштів акторів регіонального агропродовольчого ринку	Забезпечення інвестиційної підтримки агросфери, формування передумов фінансово-економічної стабільності, зростання платоспроможності акторів регіонального агропродовольчого ринку
Низький рівень інвестиційної привабливості агробізнесу	Нарощування інвестиційного потенціалу, шляхом впровадження нових технологій переробки аграрної сировини, більш ефективних способів зберігання й переміщення аграрної та продовольчої продукції
Зростання ціни за використання кредитних ресурсів	Впровадження механізмів пільгового кредитування аграрних виробників
Високий рівень зносу матеріально-технічної бази	Розвиток кредитних і лізингових механізмів для відновлення основного капіталу агросфери, підтримка аграрної науки
Низький якісний рівень кадрового забезпечення	Активізація кадрової роботи, формування системи підготовки та перепідготовки кадрів, налагодження взаємодії з освітніми установами
Структурний дисбаланс у розвитку агропродовольчої сфери регіону	Формування дієвої регіональної агропродовольчої політики
Занепад і дезінтеграція регіональної агропродовольчої	Здійснення структурних перетворень у агросфері, створення на інноваційних засадах сучасної агропродовольчої системи

Забезпечення регіональної продовольчої безпеки передбачає формування і реалізацію заходів соціально-економічного, нормативно-правового, організаційного, науково-технічного, інформаційного та ін. характеру, націлених на попередження проблем із постачанням продовольства, та подолання їх можливих наслідків.

У другому розділі «Методологічні аспекти інвестиційного забезпечення регіональних структурних трансформацій у агросфері» досліджено методи, чинники і інструменти інвестиційного супроводження структурних трансформацій у агросфері регіону, визначено індикатори розвитку агросфери регіону, розроблено методичні засади оцінки інвестиційної

привабливості і структурних змін у агросфері регіону.

Обов'язковою умовою дієвої регуляторної політики держави щодо розвитку регіональної економіки є дотримання балансу інтересів всіх акторів соціально-економічної системи: держави, підприємств і організацій, мешканців регіону при формуванні і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

В результаті дослідження розроблено методичні рекомендації з формування і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону, визначено зміст і силу впливу чинників регуляторної політики держави в сфері регіонального розвитку. Чинники згруповано за такими ознаками: рівень впливу держави, регіональні економічні інтереси, конкурентний потенціал регіону. Запропоновано методичний підхід до стратегічного планування регіонального розвитку, базисом якого є організаційно-економічний механізм розробки й втілення регіональної стратегії соціально-економічного розвитку. Механізм встановлює нормативну основу, організаційні форми, склад процесів й процедур взаємодії органів державної влади, підприємств й організацій та населення при формуванні і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону, визначає набір економічних інструментів встановлення цілей розвитку, обґрунтування оптимального сценарію і відповідної стратегії розвитку, склад системи моніторингу й контролю з точки зору ефективного використання ресурсного потенціалу регіону. Ключовими елементами цього механізму є такі функціональні блоки: встановлення цілей, обґрунтування вибору стратегії і оптимального сценарію регіонального розвитку, програмування стратегічного розвитку, моніторинг і контроль.

Для формування науково-обґрунтованої політики і стратегії соціально-економічного розвитку регіонів запропонована комплексна блочна модель, яка являє собою систему взаємопов'язаних рекурсивних рівнянь, що дозволяє здійснювати системне дослідження взаємозв'язків важливіших сфер і секторів регіональної економіки. Збалансованість прогнозних розрахунків забезпечується тим, що зміни одних параметрів веде до зміни інших параметрів моделі, що дозволяє врахувати синергетичний ефект. Основою моделі є система прогнозних показників-індикаторів, які надаються органами регіональної статистики і використовуються для прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Головними результуючими перемінними пропонованої моделі є загальноекономічні показники соціально-економічного розвитку регіону (ВРП, обсяги виробництва товарів і послуг), а також балансові показники, які повинні бути використані для бюджетних розрахунків й макроекономічного прогнозування на загальнодержавному рівні (рис. 3).

Практичні аспекти і особливості інвестиційного процесу в регіональній агросфері досліджуються на прикладі Причорноморського економічного району, що є однією з провідних аграрно-промислових територій України і в цілому відображає загальні тенденції розвитку агросфери у регіонах країни, а Одеська область визначена пріоритетною, що займає лідерські позиції за більшістю показників розвитку.

Обґрунтовано методичні рекомендації з аналізу структури регіональної

економіки за сферами і секторами. Визначено склад показників кількісної оцінки рівня господарської спеціалізації регіонів та здійснення міжрегіональних порівнянь, а також систему показників для визначення основних напрямків і оцінки динаміки структурних змін.

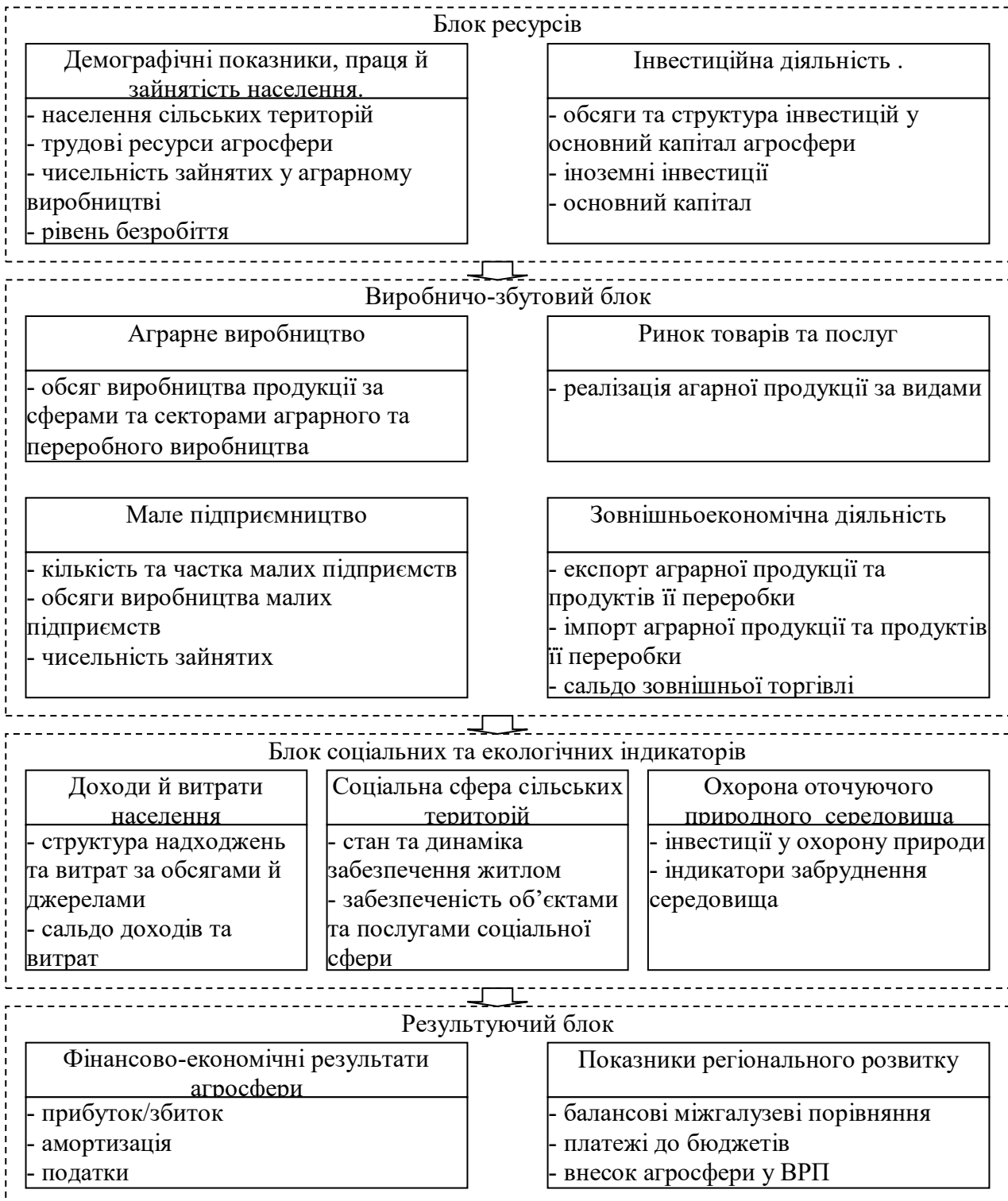

Рис. 3. Загальна схема взаємозв'язків ключових показників комплексної прогностичної моделі розвитку агросфери регіону

Здійснено структурний аналіз господарських галузей Причорноморського регіону за напрямками: аналіз структурних зрушень по сферах і секторах економіки; оцінка динаміки структурних змін у зовнішньоекономічній діяльності; аналіз структури надходження капітальних інвестицій у сфери економічної діяльності регіону. Встановлено, що сучасна структура економіки регіону не відповідає завданням розвитку, вона свідчить про відсутність прогресивних структурних змін: продовжується екстенсивний розвиток агросфери з орієнтацією на експорт зернових культур при низькому обсязі виробництва кінцевої харчової продукції з високо конкурентними позиціями на світовому ринку. Існуюча структура інвестицій зміцнює наявний галузевий дисбаланс у розвитку регіону, коли перевага інвесторів віддається переробним галузям, транспорту і курортній справі при неналежній увазі до агросфери, яка водночас лідирує у експорті продукції регіону. Існуюча структура економіки регіону, незважаючи на істотну диверсифікованість, зберігає напівпродуктову аграрно-промислову спеціалізацію, з фокусом на сільськогосподарську сировину. Здійснено прогнозування структурних зрушень у економіці регіону, що дає змогу мінімізувати ризики прийняття управлінських рішень (табл. 2).

Таблиця 2

Прогноз структури видів економічної діяльності в економіці
Причорноморського регіону, %

Сфера/сектор	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Сільське, лісове та рибне господарство	4,7	4,1	3,6
Промисловість	7,1	6,6	6,1
Будівництво	25,4	24,8	24,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3,4	3,3	3,3
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,7	6,8	6,8
Тимчасове розміщування й організація харчування	18,3	19,2	20,0
Інформація та телекомунікації	1,2	1,2	1,2
Фінансова та страхова діяльність	11,8	12,0	12,3
Операції з нерухомим майном	0,4	0,4	0,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	7,4	7,6	7,8
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4,8	5,0	5,3
Освіта	3,9	4,0	4,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,9	3,9	4,0
Надання інших видів послуг	0,9	0,8	0,8

Запропоновано методичний підхід до інтегральної рейтингової оцінки агросфери у адміністративних районах досліджуваного регіону, який базується на визначенні відхилень окремих значень індикаторів, від еталонних (гіпотетичних або реально досягнутих найвищих значень), які всебічно характеризують стан розвитку агросфери у адміністративних районах. Масив базових оціночних показників систематизовано за групами: фінансово-економічний стан, ресурсний потенціал (природний, матеріальний, людський), ефективність аграрного виробництва, потенціал

розвитку агросфери. Визначено склад індикаторів моніторингу та комплексної оцінки розвитку агросфери регіону (рис. 4).

Рис. 4. Індикатори моніторингу і комплексної оцінки розвитку агросфери регіону

Обґрунтовано, що точками економічного росту агросфери регіону мають стати адміністративні райони-лідери за розвитком агросфери. З використанням прийомів кластерного аналізу здійснено групування адміністративних районів Одеської області у територіальні кластери за рівнем розвитку агросфери (табл. 3), що дало змогу встановити пріоритетні напрямки розвитку для кожного територіального кластеру.

До складу першого кластера просторово увійшли переважно приміські райони м. Одеси, до складу другого – райони, розташовані у північній частині, до складу третього кластера – південно-західні райони області. Адміністративні райони, включені у склад першого кластеру, характеризуються рівнем розвитку агросфери вищим за середній. Напрямок їх подальшого розвитку є удосконалення й модернізація аграрного виробництва, створення економічних кластерів, стратегічних альянсів тощо. Адміністративні райони, що увійшли до

другого кластеру, характеризуються середнім рівнем розвитку агросфери. Їх типовою ознакою є значні обсяги зернового виробництва у перерахунку на душу населення. Адміністративні райони третього кластера характеризуються нижчим рівнем розвитку аграрного виробництва. Тут необхідне технічне переозброєння агросфери через високий рівень зносу основних виробничих засобів. У середньому по адміністративних районах Одеської області у господарствах всіх категорій відзначається диференціація врожайності зернових культур на 35 %, яка зумовлена, переважно, різними обсягами внесення мінеральних добрив. Диференціація показників динаміки обсягу виробництва аграрної продукції (більше ніж на 50 %) зумовлюється зміною частки посівів у ріллі у аграрних підприємствах.

Таблиця 3

Склад просторових кластерів адміністративних районів Одеської області

Територіальні кластери	Характеристика територіального кластера	Адміністративні райони, що входять у кластер
I кластер Рівень вищий за середній рівень	Великотоварне зернове виробництво, вищий за середній рівень оплати праці, висока фондозабезпеченість, ефективність аграрного виробництва, концентрація тваринництва	Березівський, Комінтерновський, Іванівський, Раздільнянський, Білявський, Овідіопольський
II кластер Середній рівень	Значні обсяги й темпи росту виробництва зернових й олійних культур	Великомихайлівський, Ширяївський, Миколаївський, Фрунзівський, Красноокнянський, Анан'ївський, Любашівський, Котовський, Балтський, Савранський, Кодимський
III кластер Рівень нижчий за середній	Розвинене рослинництво (зернові) у аграрних підприємствах й фермерських господарствах, розвинене тваринництво й садівництво у особистих господарствах населення	Білгород-Дністровський, Саратський, Татарбунарський, Тарутинський, Арцизький, Кілійський, Белградський, Ізмаїльський, Ренійський

Розроблено механізм комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону на середньо- і короткострокову перспективу, що дає змогу здійснювати оцінку якості прогнозування, відстежувати хід виконання прогнозів, визначати орієнтири і забезпечувати зв'язок між короткостроковими і середньостроковими прогнозами, що підвищує їх точність і обґрунтованість (рис. 5).

Процес вирішення цього завдання складається з етапів: створення інформаційної бази для здійснення прогнозування і оцінки динаміки розвитку агросфери регіону, формування середньострокових прогнозів розвитку агросфери регіону із річним кроком, що забезпечує такі функціональні можливості прогнозування, короткострокове прогнозування, моніторинг і оцінку соціально-економічного розвитку агросфери регіону з використанням оперативної інформації й контроль досягнення встановлених річних орієнтирів (за даними середньострокових прогнозів) і контрольних значень показників,

встановлених у процесі моніторингу, коректування результатів прогнозних розрахунків на середньострокову перспективу за результатами моніторингу розвитку агросфери й внесення обґрунтованих змін у програмні документи розвитку агросфери регіону. Для здійснення прогнозування розвитку агросфери регіону запропоновано застосувати прямий алгоритм розрахунків за схемою «знизу-нагору», тобто від номенклатури аграрної продукції до узагальнюючих вартісних показників агросфери, що дасть змогу забезпечити необхідну точність прогнозування, зокрема через обмежене число найменувань основних видів аграрної продукції по регіонах.

Рис. 5. Механізм комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону

Сформована узагальнена структурна схема середньострокового прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону, що характеризує склад блоків і послідовність кроків при реалізації завдань прогнозування, а також структурна схема моніторингу і контролю розвитку агросфери регіону за прогнозними показниками. Запропоновано структуру системи підтримки прийняття рішень стосовно розвитку агросфери регіону на середньострокову перспективу.

Дослідження і систематизація методів реалізації інвестиційної політики у агросфері дозволило систематизувати інструменти і методи реалізації інвестиційної політики у агросфері (табл. 4). Сформована структура методів формування і реалізації аграрної політики дає змогу визначити оптимальне поєднання інструментів для використання у регіональних програмах розвитку

аграрного виробництва.

Таблиця 4

Інструменти і методи реалізації інвестиційної політики в агросфері

Блоки інструментів	Зміст методів
1. Податково-бюджетні інструменти	- формування й реалізація державних й регіональних цільових програм розвитку агросфери (зокрема інноваційно-інвестиційних), їх нормативно-правове супроводження; - здійснення інвестицій у агросферу з коштів бюджетів всіх рівнів; - удосконалення податкової системи, у напрямку спрощення та підтримки інвестиційної активності, використання спеціальних податкових режимів для стратегічних інвесторів.
2. Соціальні інструменти	- удосконалення нормативної бази регулювання трудових відносин у агросфері; - співпраця органів державної влади й місцевого самоврядування із профспілками; - розвиток сфер освіти, підготовки й перепідготовки кадрів для агросфери.
3. Зовнішньо-економічні інструменти	- залучення іноземних інвестицій для розвитку агросфери, особливо у інноваційні проекти; - тарифні й нетарифні інструменти оптимізації структури зовнішньої торгівлі агропродовольчими товарами; - регулювання діяльності іноземних фінансових організацій в Україні; - укладання міжнародних торговельних, економічних, інвестиційних угод; - регулювання міграції робочої сили; - участь у міжнародних економічних організаціях.
4. Макроекономічні інструменти	- державне регулювання інвестиційно-фінансових ринків; - стимулювання структурної перебудови агросфери інструментами фінансово-кредитної політики; - удосконалення системи державного замовлення й державних закупівель; - захист прав інтелектуальної власності.
5. Регіональний інструментарій	- регулювання агропродовольчих регіональних ринків, сприяння розвитку оптової торгівлі аграрною продукцією; - регулювання розміщення аграрних підприємств, контроль за землекористуванням; - підтримка розвитку інформаційної інфраструктури аграрного ринку; - стимулювання розвитку суб'єктів малого й середнього бізнесу на селі; - стимулювання розвитку переробних виробництв на території регіону.

Виділено три основні напрямки аналізу і оцінки ефективності реалізації аграрної політики в регіоні – інвестиційна, інноваційна і структурна політика, і визначено склад показників, які характеризують кожен напрямок. Запропоновані методичні підходи до оцінки ефективності аграрної політики регіонів дозволяють виявити закономірності структурних зрушень, обґрунтувати напрямки підвищення ефективності аграрної політики, які сприятимуть розвитку агросфери.

Для визначення напрямків структурної політики у агросфері регіону

запропоновано використовувати метод кореляційного аналізу, який дає змогу оцінити взаємозв'язок обсягів інвестування за сферами і секторами регіональної економіки і структурними змінами у господарських галузях регіону.

Статистичні дані свідчать, що саме переробні виробництва агросфери є ключовим чинником економічного зростання, отже, розвитку переробки аграрної продукції слід віддати перевагу при обґрунтуванні стратегічних пріоритетів аграрної політики Причорноморського економічного району.

У *третьому розділі «Концепція формування стратегії та механізмів інвестиційного забезпечення регіональних структурних трансформацій у агросфері»* визначено передумови формування стратегії розвитку агросфери регіонів України, досліджено досвід і напрямки удосконалення функціонування механізмів державного регулювання розвитку агросфери регіону, обґрунтовано концептуальні засади удосконалювання організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, встановлено стратегічні орієнтири сталого розвитку сільських територій в контексті активізації інвестиційних процесів в агросфері.

Розроблено концепцію регіонального стратегічного планування розвитку агросфери, особливістю якої є використання динамічних матриць для вирішення завдання подолання диференціації динаміки і рівнів розвитку агросфери окремих адміністративних районів та аграрних підприємств, які дадуть змогу: дослідити зміни у стані агросфери кожного адміністративно-територіального утворення і підприємства, визначити ті територіальні утворення і організації, які спроможні до прискореного динамічного розвитку, визначити перелік адміністративно-територіальних утворень і аграрних підприємств, які найбільше потребують державної підтримки, обґрунтувати характери і напрямки цієї підтримки, визначити регіональні пріоритетні напрямки інвестицій у агросферу (Рис. 6).

Здійснення вказаних етапів відбувається шляхом прийняття і виконання ефективних управлінських рішень, які повинні ґрунтуватися на системному підході й аналізі факторів впливу зовнішнього і внутрішнього середовища.

Концепцією передбачена загальна схема формування стратегії розвитку агросфери регіону і схема управління розвитком регіональної агросфери за кінцевими результатами на основі програмно-цільового підходу. Визначено цілі регіональної політики і стратегії підтримки розвитку агросфери:

- підтримка функціонування й розвитку базових секторів і виробництв агросфери шляхом її структурної трансформації;
- забезпечення раціонального використання аграрними підприємствами природно-кліматичного, географічного, виробничого і соціального потенціалу регіону;
- підвищення інвестиційної привабливості агросфери регіону шляхом формування і реалізації регіональних програм залучення вітчизняних та іноземних інвестицій, надання інвесторам в агросферу регіону додаткових податкових преференцій;

– комплексне використання бюджетно-інвестиційних ресурсів регіону для фінансування найважливіших секторів і виробництв агросфери.

Рис. 6. Загальна схема процесу формування стратегії розвитку агросфери регіону

Обґрунтовано систему пріоритетів розвитку агросфери за напрямками: сектори, продукт, зовнішньоекономічна діяльність, власність, кадри, простір. Розроблено алгоритм (етапи) формування і реалізації концепції удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону (рис. 7).

В рамках концепції обґрунтовано комплекс стратегічних завдань державної політики розвитку агросфери, який містить блоки завдань, які безпосередньо пов'язані з проблемними питаннями розвитку сільської місцевості:

– у сфері економіки – створення ефективного висококонкурентного аграрного виробництва, спроможного забезпечити продовольчу безпеку регіону і країни, інтеграцію агросфери у світову господарську систему і вихід на

закордонні агропродовольчі ринки;

- у соціальній сфері – зростання доходів населення сільських територій і підвищення якості його життя, розвиток соціальної інфраструктури сільської місцевості;

- у сфері екології – розвиток виробництва органічної продукції, ощадливе використання природно-ресурсного потенціалу агросфери на інноваційних засадах, впровадження ресурсозберігаючих, безвідходних і екологічно безпечних агротехнологій;

- у сфері кадрового забезпечення – формування дієвої системи підготовки й перепідготовки кадрів для аграрного виробництва, скорочення відтоку кваліфікованих кадрів з сільських територій.

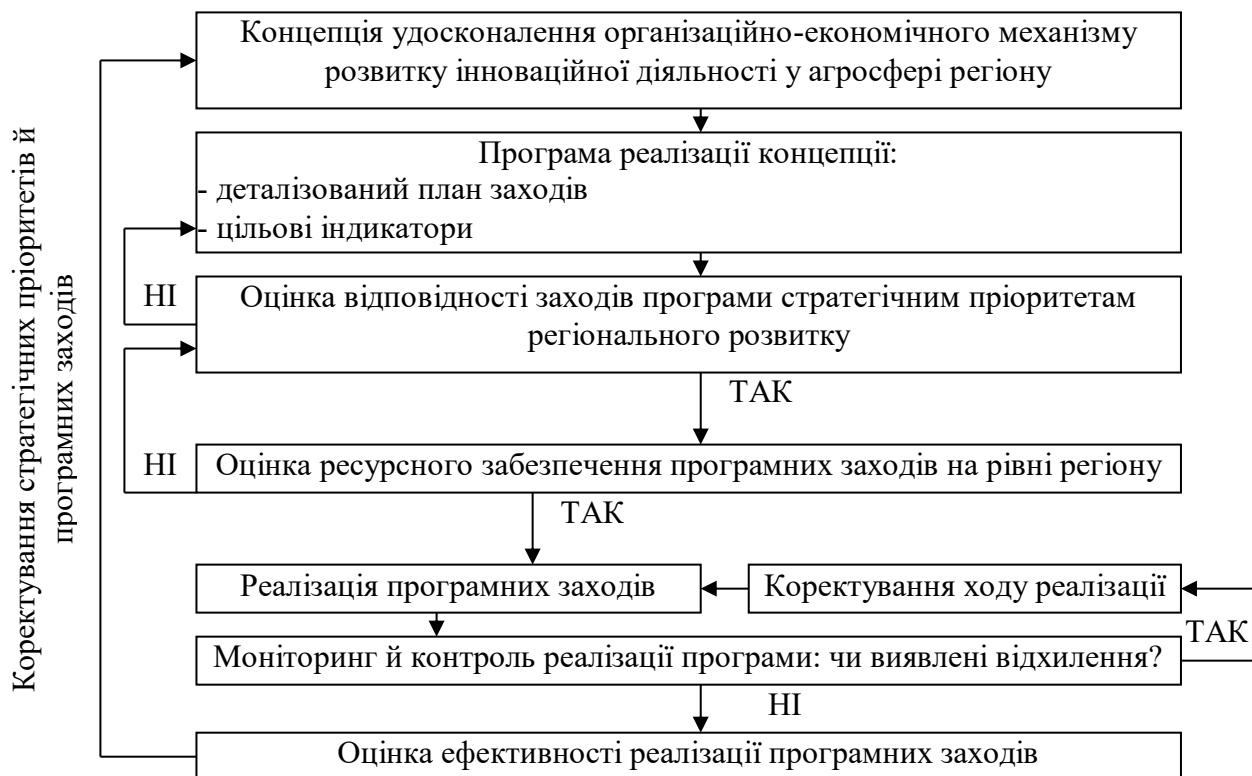

Рис. 7. Етапи формування і реалізації концепції удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інвестиційної діяльності у агросфері регіону

Визначено комплекс заходів регуляторного впливу держави на активізацію інвестиційної діяльності в агросфері:

- забезпечення паритетного ціноутворення у агросфері, що досягається обмеженням цін на ресурси та встановлення гарантованих цін закупівлі аграрної сировини, у відповідності із стимулюванням інвестицій у агросферу;

- державне регулювання процесів ціноутворення на паливно-енергетичні ресурси, що забезпечує захист аграрних виробників від надмірного зростання цін на паливо й енергію, а отже і від зростання витрат аграрного виробництва. Це дозволяє стабілізувати ефективність аграрних підприємств та підвищити їх інвестиційну привабливість;

- регулювання відсоткових ставок по кредитах;

– формування і реалізація демографічної і міграційної політики держави для активізації інвестиційних процесів у агросфері регіонів.

В четвертому розділі «Формування ефективних інвестиційних механізмів та інструментів реалізації регіональних структурних трансформацій у агросфері» розроблено механізми ресурсного забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону, механізми формування і функціонування регіональних агромаркетингових систем, опрацьована організаційна складова механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, сформовано управлінський інструментарій територіального стратегічного планування розвитку агросфери, реалізовано сценарний підхід до управління структурними трансформаціями у агросфері регіону.

Запропоновано методичний підхід до сегментації агросфери регіону за рівнем розвитку інвестиційної діяльності. Інвестиційна карта сегментів агросфери регіону створюється на основі визначення видів діяльності, які на постійній основі співпрацюють один з одним і спільно залучають інвестиції у розвиток, за умови, що вони можуть вільно обирати місцезнаходження. Сутність запропонованого методичного підходу полягає у тому, що сегменти формуються за ознакою рівня диференціації надходження інвестицій. Сегментна група визначається як сукупність суб'єктів або видів економічної діяльності у агросфері, які характеризуються прагненням до спільної локалізації. Індикаторами значущості сегментних груп визначено: коефіцієнт просторової локалізації; розмір сегментної групи; щільність сегментної групи. Запропоновано підхід до визначення інтегральних рівнів інвестиційної привабливості агросфери різних територіальних утворень (районів/регіонів) у складі цілого (регіону/країни) у вигляді коефіцієнтів, які співвідносять інвестиційну привабливість окремого району/регіону із середньогалузевим, середньообласним або середнім по країні рівнем інвестиційної привабливості. На основі описаного методичного підходу можна виділити коло значимих для регіону сегментів, які можуть вказати на наявні групи за інвестиційними інтересами відповідно їх спеціалізації.

Створено інвестиційну карту сегментів агросфери Одеської області, що дозволяє отримати об'єктивну оцінку просторової диференціації інвестицій у агросфері області, виявити фактори розвитку та визначити склад ймовірних керуючих впливів, визначити і обґрунтувати механізми державного регулювання інвестиційної активності у агросфері з урахуванням територіальної специфіки. Сегментні групи класифіковані за такими ознаками: щільність інвестиційних ресурсів у агросфері, можливість реалізації схем державно-приватного партнерства, потреба державного стимулювання інвестиційної активності, рівень ризиків і невизначеності інвестиційної діяльності. За факторними ознаками виділено сегментні групи інвестиційного потенціалу агросфери Одеської області. За результатами сегментації можуть бути сформовані програми стимулювання розвитку найбільш пріоритетних напрямків діяльності, для яких слід чітко визначити потребу у фінансових ресурсах для їх успішної реалізації.

Чинником, що заважає реалізації інвестиційних програм в агросфері

регіону є невміння представниками агробізнесу розробляти деталізовані бізнес-плани проекту, відсутність досвіду участі у конкурсах на залучення фінансування, а послуги консалтингових фірм для них є недоступними через брак коштів. Запропоновано удосконалити регіональну систему інвестиційного менеджменту шляхом створення у структурі обласних органів влади підрозділу із супроводження інвестиційних проектів. Головним елементом запропонованої моделі системи регіонального інвестиційного менеджменту є аналіз і оцінка інвестиційних проектів. Розроблено рекомендації щодо формування підсистеми експертизи проектів, що дасть змогу здійснити об'єктивну, комплексну і всебічну оцінку інвестиційних проектів за обраними критеріями, визначити їх сильні сторони з точки зору реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону (рис. 8).

Рис. 8. Етапи експертизи інвестиційних проектів для включення їх до регіональних цільових програм

Визначено склад та систематизовано критерії оцінювання інвестиційних проектів: відповідність інвестиційного проекту пріоритетним напрямкам

розвитку агросфери регіону, оцінка сприятливих і стримуючих чинників реалізації проекту в заявленому вигляді, соціально-економічна ефективність реалізації інвестиційного проекту.

В результаті дослідження запропоновано концепцію забезпечення конкурентоспроможності агросфери регіону, яка передбачає встановлення певних параметрів соціально-економічної, природно-екологічної і інституціональної складових, і обґрунтування напрямків і шляхів їх досягнення. Розроблено схему встановлення цілей конкурентного розвитку агросфери регіону, що забезпечує взаємоузгодження трьох напрямків: соціальний розвиток регіону, захист навколишнього природного середовища, господарський розвиток і дозволяє узгодити екологічну і виробничу підсистеми регіону.

Першорядними цілями при формуванні конкурентних позицій агросфери регіону є такі: підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва у регіоні шляхом забезпечення раціонального використання природно-ресурсного потенціалу й впровадження нових ресурсоефективних технологій, зниження рівня витрат і підвищення якості агропродовольчої продукції шляхом впровадження механізмів вертикальної і горизонтальної інтеграції, підвищення рівня зайнятості сільського населення в регіоні, мотивація інтересів аграрних виробників тощо.

Ключовими умовами і чинниками, які сприяють формуванню конкурентних переваг агросфери регіону є такі: підвищення рівня галузевої диференціації господарства, підвищення обсягів надходження інвестицій у агросферу регіону, впровадження інновацій і формування інноваційного середовища, оптимізація операційних процесів у агросфері регіону і підвищення рівня координації дій суб'єктів агросфери, стимулювання внутрішнього і зовнішнього попиту на агропродовольчу продукцію тощо.

Регіональна конкурентоспроможність визначається наявністю конкурентоспроможних сфер та секторів господарства, а також спроможністю органів влади регіону створювати умови для нарощування і утримання конкурентних позицій і переваг у конкретних галузях економіки.

Встановлено, що у Причорноморському економічному районі існують реальні передумови для отримання високих конкурентних переваг завдяки наявному природно-ресурсному потенціалу, природно-кліматичним умовам ведення аграрного виробництва, подальшому розвитку провідних сфер і секторів господарства, енергетичної сфери, торговельних й транспортно-логістичних мереж. Завдання забезпечення сталого розвитку регіону вимагає формування ефективної політики регіонального розвитку, націленої на досягнення високих конкурентних позицій. Сформовано комплекс соціально-економічних, екологічних і суспільно-політичних заходів щодо підвищення конкурентних переваг.

Окреслено методи і інструменти державного управління процесами підвищення конкурентних переваг агросфери регіонів та внутрішньорегіональні методи реалізації регіональної агропромислової політики, а також головні напрями і принципи реалізації регіональної політики по підвищенню

конкурентних позицій агросфери на державному і регіональному рівнях.

У п'ятому розділі «Стратегічні механізми інвестиційного розвитку агросфери регіону в умовах ризику» здійснено моделювання програм інвестиційної підтримки розвитку агросфери регіону, розроблені стратегічні сценарії техніко-технологічного розвитку агросфери регіону, сформовано дорожню карту розвитку інвестиційної діяльності та позитивних структурних зрушень у агросфері регіону, обґрунтовано напрямки розвитку агросфери регіону на засадах формування галузевих мережових виробничих структур.

Досвід регіонального стратегічного планування розвитку агросфери свідчить, що новітні інструменти і механізми управління мало впроваджуються у систему керування процесами розвитку аграрної сфери. Розроблено рекомендації з реалізації інвестиційної стратегії розвитку агросфери та сільських територій, що дозволяють ефективно поєднати різні інструменти державного регулювання й застосувати системний підхід до розробки стратегічних планів соціально-економічного розвитку агросфери й сільських території регіону. Формування інвестиційної стратегії запропоновано здійснювати за такими рівнями: генеральна (загальна) інвестиційна стратегія агросфери регіону, у якій визначено основні стратегічні цілі і заходи, які повинні бути конкретизовані й деталізовані на рівні районних, секторальних і кластерних стратегій. Сформовано загальну схему механізму реалізації інвестиційної стратегії аграрної сфери регіону, яка відображає його багаторівневу структуру і систему програмних дій (рис. 9).

Рис. 9. Структура механізму реалізації інвестиційної стратегії розвитку агросфери регіону

Сформульовано пропозиції з активізації інноваційного розвитку агросфери в регіонах України, критичний стан якої вимагає здійснення швидкого технологічного ривку у аграрному виробництві. Інноваційний (проривний) сценарій розвитку агросфери дає змогу подолати бар'єри розвитку аграрного виробництва та сільських територій, він орієнтований на зростання показників суспільного благополуччя, а не на максимізацію обсягів виробництва і прибутку. Інноваційний сценарій передбачає здійснення державними органами комплексу стратегічних, тактичних і оперативних заходів, націлених на значне підвищення конкурентних позицій агросфери й сталий розвиток сільських територій, із урахуванням факторів ризику й невизначеності, характерних для вітчизняної економіки в нинішніх умовах. Державний регулюючий вплив, відповідно до «проривного» сценарію, має бути орієнтований на пріоритетне забезпечення інтересів малого та середнього бізнесу, сільського населення, підвищення доходів селян, забезпечення паритету цін у агросфері і промисловості, підтримку інноваційних інвестицій, розвиток соціально-культурної сфери сільських поселень.

Здійснено прогнозування розвитку агросфери Причорноморського економічного району за інноваційним і інерційним сценаріями. Визначено переваги агросфери регіону – природно-кліматичного, географічного, господарського, економічного характеру, які забезпечують вищі за середньоукраїнський рівень показники динаміки соціально-економічного зростання аграрного виробництва. Цьому сприятимуть кращі за якісними показниками землі, географічно-вигідне місце їх розташування, відносно більша віддача інвестицій ті більші можливості залучення фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів. Прогнозований період доцільно розділити на два етапи. На першому етапі (2020-2027 рр.) передбачається реалізація потенціалу виробництва агропродовольчої продукції на засадах інтенсифікації, використання нових видів техніки та технологій. На другому етапі (2028-2035 рр.) передбачається закріплення успіху, досягнутого на попередньому етапі і формування умов для стабільного подальшого інноваційного розвитку агросфери на засадах впровадження новітніх досягнень науки і техніки (табл. 5).

На підставі порівняльної характеристики сценарних варіантів техніко-технологічного розвитку агросфери регіону нами обґрунтовано вибір варіанту стратегії за прогнозними показниками і реалізувати планові завдання, досягнувши основних встановлених параметрів розвитку агросфери.

Реалізація інноваційного сценарію розміщення виробничих потужностей та розвитку агросфери в регіоні передбачає впровадження у секторі рослинництва інтенсивних, ресурсоефективних технологій та відповідної техніки, відновлення парку сільськогосподарської техніки, оптимізацію обсягів внесення добрив, застосування сучасних методів захисту рослин від шкідників і хвороб, впровадження нових і покращених високоврожайних сортів,

збільшення посівних площ стратегічно важливих культур. Інноваційний сценарій передбачає забезпечення прискореного зростання обсягів виробництва м'ясо-молочної продукції в регіоні, підвищення обсягів споживання цієї продукції населенням області, скорочення її імпорту до рівня, що відповідає вимогам продовольчої безпеки регіону і країни.

Таблиця 5

Порівняльна характеристика сценарних варіантів

Характеристики	Варіанти стратегії розвитку			
	Інноваційний –	Інерційний –	Інноваційний –	Інерційний –
Організаційно-економічні механізми	Формування нових механізмів	Спроба поєднання Існуючих та нових механізмів	Модернізація існуючих механізмів	Збереження існуючих механізмів
Потреби і можливості інвестування	Максимальні	Поступово зростаючі	Завищені потреби, вищі за можливості	Мінімальні
Частка інноваційної агропродовольчої продукції	Максимальна	Достатньо висока	Підвищена	Мінімальна
Потреба у державній підтримці розвитку агросфери	Високий рівень підтримки інноваційного процесу	Диференційований підхід – підтримка лише ключових проектів	Підвищений рівень підтримки модернізації та росту виробництва	Існуючий рівень підтримки
Динаміка валової продукції	Активний ріст після впровадження інновацій	Помірне зростання у міру реалізації інноваційних проектів	Зростаюча але також загострюються проблеми реалізації	Незначний планомірний ріст
Конкурентоспроможність агросфери	Стрімкий ріст	Помірний ріст	Обмежений ріст	Існуючий рівень
Рівень соціально-культурного розвитку сільських територій	Стрімкий ріст	Планомірний ріст	Незначний ріст	Відповідно змінам зовнішніх
Забезпечення продовольчої безпеки країни та регіону	Максимальне	Високе	Часткове	Мінімальне

Розроблено дорожню карту (технологічний маршрутизатор) реалізації органами державної влади і місцевого самоврядування регіональної стратегії розвитку інвестиційної діяльності і формування сприятливого інвестиційного середовища у агросфері регіону містить план дій, перелік конкретних заходів, і є покроковим алгоритмом, що визначає напрямки діяльності органів влади по її формуванню і втіленню у практику. Технологічний маршрутизатор встановлює конкретний склад учасників інвестиційної діяльності (органи державної влади, інвестори, фінансово-кредитні установи, бізнес-суб'єкти та інше), визначає потенційні ресурси і механізми їх залучення у інвестиційний процес, описувати

алгоритм конкретних дій всіх учасників. Сформовано технологічний маршрутизатор для інвестора агросфери Одеської області з урахуванням вимог діючих нормативно-правових документів, з використанням офіційних джерела інформації. Алгоритм активізації інвестиційного процесу в агросфері регіону на збільшення обсягів залучення інвестицій передбачає три основні стадії – інформаційна, затвердження проектів і реалізації проектів. Цілі розробки технологічного маршрутизатора інвестора в агросферу Одеської області наведено на рис. 10.

Рис. 10. Цілі створення технологічного маршрутизатора інвестора в агросферу Одеської області

Розробка технологічного маршрутизатора інвестора в агросферу Одеської області дозволить сформулювати передумови для зростання обсягів надходження інвестицій від вітчизняних і іноземних інвесторів в агросферу всього Причорноморського економічного району, підвищити економічну й соціальну ефективність інвестиційних вкладень, сприяти активізації інноваційного процесу в регіоні, зростанню інвестиційної привабливості агросфери, сільських територій та регіону в цілому, позитивно вплине на розвиток виробничої та ринкової інфраструктури, підвищення рівня життя населення та загальний соціально-економічний стан в регіоні.

ВИСНОВКИ

В дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення, обґрунтовані методологічні засади, розроблені практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової і практичної проблеми – формування системи інвестиційних

механізмів регіональних структурних трансформацій в агросфері, що дозволило зробити висновки теоретико-методологічного, методичного і практичного характеру:

1. В результаті дослідження теоретичних засад інвестиційних структурних трансформацій у мезоекономічній системі було визначено зміст і взаємозв'язок базових понять, що характеризують структурні зміни і інвестиційну політику в агросфері регіону, таких як «агропродовольча політика», «продовольча безпека регіону», «інвестиційна діяльність», «інвестиційний процес» і «інвестиційне середовище». Розкрито зміст і структурні складові інвестиційної привабливості регіону, як системного об'єкту. Здійснено систематизацію цілей розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону. Відзначено, що інвестиційна діяльність в агросфері регіону, як сукупність порочесів, є єдиним об'єктом управління, а суб'єктами управління виступають державні структури інституційного регулювання, інститути інвестування, аграрні підприємства й організації, що мають різні, іноді протилежні, економічні пріоритети і інтереси. Виявлено можливості і обмеження розвитку агропродовольчої сфери регіону, що зумовлюються його сильними й слабкими сторонами, загрозами й можливостями.

2. Дослідження і систематизація методів реалізації інвестиційної політики у агросфері дозволило систематизувати інструменти й методи реалізації інвестиційної політики у агросфері. Сформована структура методів дає змогу визначити оптимальне поєднання інструментів для використання у регіональних програмах розвитку аграрного виробництва. Виділено три основні напрямки аналізу і оцінки ефективності реалізації аграрної політики в регіоні - інвестиційна, інноваційна та структурна політика, і визначено склад показників, які характеризують кожен напрямок. Пропоновані методичні підходи до оцінки ефективності аграрної політики регіонів дозволяють виявити закономірності структурних зрушень, обґрунтувати напрямки підвищення ефективності аграрної політики, які сприятимуть розвитку агросфери.

3. Обґрунтовано методичні рекомендації з аналізу структури регіонального господарства по сферах і секторах економіки. Визначено склад показників кількісної оцінки рівня господарської спеціалізації регіонів та здійснення міжрегіональних порівнянь, а також систему показників для визначення основних напрямків і оцінки динаміки структурних змін. Здійснено структурний аналіз господарських галузей Одеської області за напрямками: аналіз зрушень за сферами і секторами економіки, оцінка динаміки структурних змін у зовнішньоекономічній діяльності, аналіз структури надходження капітальних інвестицій у сфери економіки регіону. Обґрунтовано, що існуюча структура економіки регіону, незважаючи на істотну диверсифікованість, зберігає напівпродуктову аграрно-промислову спеціалізацію, з фокусом на сільськогосподарську сировину. Здійснено прогнозування структурних зрушень в економіці регіону, що дає змогу мінімізувати ризики прийняття управлінських рішень. Обґрунтовано, що точками економічного росту агросфери регіону мають стати адміністративні райони – лідери за розвитком агросфери. Із використанням прийомів кластерного аналізу здійснено

групування адміністративних районів Одеської області у територіальні кластери за рівнем розвитку агросфери, що дало змогу встановити пріоритетні напрямки розвитку для кожного територіального кластеру.

4. Запропоновано методичний підхід до сегментації агросфери регіону за рівнем розвитку інвестиційної діяльності. Інвестиційна карта сегментів агросфери регіону створюється на основі визначення видів діяльності, які на постійній основі співпрацюють один з одним і спільно залучають інвестиції у розвиток, за умови, що вони можуть свobodо обирати місцезнаходження. Сутність запропонованого методичного підходу полягає у тому, що сегменти формуються за ознакою рівня диференціації надходження інвестицій. Сегментна група визначається як сукупність суб'єктів або видів економічної діяльності в агросфері, які характеризуються прагненням до спільної локалізації. Індикаторами значущості сегментних груп визначено коефіцієнт просторової локалізації, розмір сегментної групи, щільність сегментної групи. Створено інвестиційну карту сегментів агросфери Одеського регіону. Сегментні групи класифіковані за такими ознаками: щільність інвестиційних ресурсів у агросфері, можливість реалізації схем державно-приватного партнерства, потреба державного стимулювання інвестиційної активності, рівень ризиків та невизначеності інвестиційної діяльності.

5. Для формування науково-обґрунтованої політики і стратегії соціально-економічного розвитку регіонів запропонована комплексна блочна модель, що являє собою систему взаємопов'язаних рекурсивних рівнянь, яка дозволяє здійснювати системне дослідження взаємозв'язків важливіших сфер і секторів регіональної економіки. Збалансованість прогнозних розрахунків забезпечується тим, що зміни одних параметрів веде до зміни інших параметрів моделі, що дозволяє врахувати синергетичний ефект. Основою моделі є система прогнозних показників-індикаторів, що надаються органами регіональної статистики і використовуються для прогнозування соціально-економічного розвитку регіону. Головними результуючими перемінними запропонованої моделі є загальноекономічні показники соціально-економічного розвитку регіону (ВРП, обсяги виробництва товарів і послуг), а також балансові показники, які повинні бути використані для бюджетних розрахунків і макроекономічного прогнозування на загальнодержавному рівні.

6. Запропонований методичний підхід до інтегральної рейтингової оцінки агросфери у адміністративних районах області, що базується на визначенні відхилень окремих значень індикаторів, від еталонних (гіпотетичних або реально досягнутих найвищих значень), які всебічно характеризують стан розвитку агросфери у адміністративних районах. Масив базових оціночних показників систематизовано за групами: фінансово-економічний стан, ресурсний потенціал (природний, матеріальний, людський), ефективність аграрного виробництва, потенціал розвитку агросфери. Визначено склад індикаторів моніторингу та комплексної оцінки розвитку агросфери регіону.

7. Розроблено механізм комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону на середньо- і короткострокову перспективу, що дає змогу здійснювати оцінку якості прогнозування,

відстежувати хід виконання прогнозів, визначати орієнтири і забезпечувати зв'язок між короткостроковими і середньостроковими прогнозами, що підвищує їх точність і обґрунтованість. Для здійснення прогнозування розвитку агросфери регіону запропоновано застосувати прямий алгоритм розрахунків за схемою «знизу-нагору», тобто від номенклатури аграрної продукції до узагальнюючих вартісних показників агросфери, що дасть змогу забезпечити необхідну точність прогнозування, зокрема через обмежене число найменувань основних видів аграрної продукції по регіонах.

8. Розроблено концепцію регіонального стратегічного планування розвитку агросфери, особливістю якої є використання динамічних матриць для вирішення завдання подолання диференціації динаміки і рівнів розвитку агросфери окремих адміністративних районів і аграрних підприємств. Концепцією передбачена загальна схема формування стратегії розвитку агросфери регіону і схема управління розвитком регіональної агросфери за кінцевими результатами на основі програмно-цільового підходу. Визначено цілі регіональної політики і стратегії підтримки розвитку агросфери і обґрунтовано систему пріоритетів розвитку агросфери за напрямками: сектори, продукт, зовнішньоекономічна діяльність, власність, кадри, простір.

9. Обґрунтовано рекомендації з реалізації інвестиційної стратегії розвитку агросфери і сільських територій, що дозволяють ефективно поєднати різні інструменти державного регулювання і застосувати системний підхід до розробки стратегічних планів соціально-економічного розвитку агросфери і сільських територій регіону. Формування інвестиційної стратегії запропоновано здійснювати за такими рівнями: генеральна (загальна) інвестиційна стратегія агросфери регіону, у якій визначено основні стратегічні цілі і заходи, які повинні бути конкретизовані і деталізовані на рівні районних, секторальних і кластерних стратегій. Сформовано загальну схему механізму реалізації інвестиційної стратегії аграрної сфери регіону, що відображає його багаторівневу структуру і систему програмних дій.

10. Розроблено алгоритм формування і реалізації концепції удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інвестиційної діяльності в агросфері регіону. У рамках концепції обґрунтовано комплекс стратегічних завдань державної політики розвитку агросфери, який містить блоки завдань, які безпосередньо пов'язані з проблемними питаннями розвитку сільської місцевості: в економічній, соціальній, екології і сфері кадрового забезпечення. Визначено комплекс заходів регуляторного впливу держави на активізацію інвестиційної діяльності в агросфері.

11. Обґрунтовано зміст і структуру організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, який є комплексною системою взаємодіючих і взаємопов'язаних важелів і інструментів впливу на всіх учасників інвестиційної діяльності, що узгоджує їх економічні інтереси і цілі і забезпечує зростання капіталізації, якісний розвиток виробничо-економічного потенціалу підприємств і організацій агросфери регіону. У структурі механізму пожвавлення інвестиційного процесу в агросфері виділено важелі управління і інструменти регулювання, а також

фактори ефективності його функціонування.

12. Сформульовано пропозиції з активізації інноваційного розвитку агросфери у регіонах України, критичний стан якої вимагає здійснення швидкого технологічного ривку у аграрному виробництві. Інноваційний (проривний) сценарій розвитку агросфери дає змогу подолати бар'єри розвитку аграрного виробництва і сільських територій, він орієнтований на зростання показників суспільного благополуччя, а не на максимізацію обсягів виробництва і прибутку. Інноваційний сценарій передбачає здійснення державними органами комплексу стратегічних, тактичних і оперативних заходів, націлених на значне підвищення конкурентних позицій агросфери і сталий розвиток сільських територій, з урахуванням чинників ризику і невизначеності, характерних для вітчизняної економіки в нинішніх умовах. Державний регулюючий вплив, відповідно до «проривного» сценарію, має бути орієнтований на пріоритетне забезпечення інтересів малого і середнього бізнесу, сільського населення, підвищення доходів селян, забезпечення паритету цін у агросфері й промисловості, підтримку інноваційних інвестицій, розвиток соціально-культурної сфери сільських поселень. Здійснено прогнозування розвитку агросфери Одеської області за інноваційним і інерційним сценаріями.

13. Розроблено дорожню карту (технологічний маршрутизатор) реалізації органами державної влади і місцевого самоврядування регіональної стратегії розвитку інвестиційної діяльності і формування сприятливого інвестиційного середовища в агросфері регіону, що містить план дій, перелік конкретних заходів, і є покроковим алгоритмом, який визначає напрямки діяльності органів влади по її формуванню і втіленню у практику. Сформовано технологічний маршрутизатор для інвестора агросфери Одеської області з урахуванням вимог діючих нормативно-правових документів і використанням офіційних джерел інформації. Алгоритм активізації інвестиційного процесу в агросфері регіону на збільшення обсягів залучення інвестицій передбачає три основні стадії – інформаційна, затвердження і реалізації проектів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Турленко Н.В. Регіональні структурні трансформації в аграрній сфері: інвестиційні механізми та інструментарій: монографія. Миколаїв. ФОП Швець В.М., 2020. 418 с. (17,4 друк. арк.).

2. Турленко Н.В. Теоретико-методологічні засади формування інвестиційної політики в АПК. Розділ монографії «Інвестиційні механізми регіональних структурних трансформацій в агробізнесі»: монографія / за ред. д.е.н. Н.Й. Басюркіної. Одеса: ОНАХТ, 2019. 218 с

Статті у наукових фахових виданнях України, у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз:

3. Турленко Н.В. Функціональна складова інвестиційного механізму структурних трансформацій агросфери регіону. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент», 2018, випуск 3(78), С. 125-133. (індексується в наукометричній базі *Index Copernicus*) (0,39друк. арк.).

4. Турленко Н.В., Алексейчук О.О. Теоретико-методологічні аспекти в класифікації інвестицій з урахуванням особливостей агропродовольчої сфери регіону. *Бізнес-Навігатор*. 2019. №5-2(54). С. 44-48. *Index Copernicus*

5. Лагодієнко Н.В., Турленко Н.В., Алексейчук О.О. Необхідність і роль державного протекціонізму в інвестиційному забезпеченні сталого розвитку галузей АПК: національний та регіональний аспекти. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2019. №95. С. 128-137.

6. Турленко Н.В., Лагодієнко В.В., Алексейчук О.О. Економічний інструментарій впливу на інвестиційні процеси сталого розвитку агробізнесу. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2019. № 2. С. 166-176. *Index Copernicus*.

7. Турленко Н.В. Особливості розвитку інвестиційного механізму структурних трансформацій агросфери регіону. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2019. № 3. С. 184-192. *Index Copernicus*.

8. Басюркіна Н.Й, Лагодієнко Н.В., Турленко Н.В. Роль держави у процесі залучення інвестицій в розвиток аграрного сектору. *Український журнал прикладної економіки*. – 2019.– Том 4 .– № 1.– С. 118-127. *Index Copernicus*

9. Пушак Я.Я., Турленко Н.В., Алексейчук О.О. Теоретико-методичні аспекти оцінки інвестиційних механізмів в умовах сталого розвитку виробничих сфер економіки регіону. *Український журнал прикладної економіки*. – 2019.– Том 4 .– № 2.– С. 104-114. *Index Copernicus*

10. Лагодієнко В.В., Басюркіна Н.Й., Турленко Н.В. Інструменти інвестиційного супроводження регіональних структурних трансформацій в агробізнесі. *Бізнес-Навігатор*. 2019. №6.1-2(56). С. 60-66. *Index Copernicus*

11. Турленко Н.В. Досвід використання інвестиційних механізмів державного регулювання розвитку регіональних структурних трансформацій в агробізнесі. *Український журнал прикладної економіки*. – 2019.– Том 1 .– № 1.– С. .– ISSN

12. Турленко Н. В. Концептуальні засади забезпечення стабільності та подолання територіальних диспропорцій розвитку регіональної агросфери. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, Серія «Економічні науки». 2019. Вип. 202. С. 361–373. (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування Google Scholar). (0,68 друк. арк.).

13. Турленко Н. В. Інструменти підвищення інвестиційної привабливості агросфери регіону. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, Серія «Економічні науки». 2019. Вип. 206. С. 311–323. (журнал входить до наукометричних баз реферування та індексування Google Scholar). (0,68 друк. арк.).

14. Турленко Н.В. Передумови формування стратегії розвитку агросфери

регіонів України. Український журнал прикладної економіки. – 2019.– Том 1 .– № 1.– С. .– ISSN

15. Турленко Н.В. Індикатори розвитку регіональної агросфери в управлінні розвитком її інвестиційної діяльності. *Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, Серія «Економічні науки»*. 2019. № 4. С. 184-192. *Index Copernicus*.

16. Турленко Н.В. Концептуальні засади удосконалення організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності у агросфері регіону. *Чорноморські економічні студії*. 2020. № 51. С. 184-192. *Index Copernicus*.

17. Турленко Н. В. Прогнозування та оцінка інвестиційного ризику в сталому розвитку аграрної сфери регіону. *Бізнес-Навігатор*. 2020. №2 (58). С. 45-49. *Index Copernicus DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-9>*

18. Турленко Н.В. Моделювання програм інвестиційної підтримки розвитку агросфери регіону. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*, 2019, випуск 3(81), С. 117-123. (індексується в наукометричній базі *Index Copernicus*) (0,40 друк. арк.).

19. Турленко Н.В. Формування механізму реалізації інвестиційної стратегії розвитку агросфери регіону. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент»*, 2019, випуск 4(82), С. 125-133. (індексується в наукометричній базі *Index Copernicus*) (0,39 друк. арк.).

20. Данько Ю.І., Лагодієнко Н.В., Турленко Н.В. Інвестиційний механізм забезпечення сталого розвитку аграрного виробництва. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2020. № 1 (20). С. 15-23 (індексується в наукометричній базі *Index Copernicus*).

21. Лагодієнко В.В., Басюркіна, Н.Й., Турленко Н.В. Механізми формування та функціонування регіональних агромаркетингових систем. *Бізнес-інформ*. 2020. № 8. С. 89-98. (індексується в наукометричній базі *Index Copernicus*).

22. Турленко Н.В. Ресурсне забезпечення конкурентних переваг агросфери регіону. *Український журнал прикладної економіки*. 2020. Том 1 .№ 1. С.111-119.

Статті в наукових виданнях іноземних держав:

23. Турленко Н.В., Лагодієнко Н.В. Організаційна складова механізму активізації інвестиційної діяльності у агросфері регіоні. *Slovak international scientific journal*, (2020). №44. S.117-125. (загальний обсяг – 0,46 друк. арк., особистий внесок автора – 0,15 друк. арк.: розкрито особливості функціонування механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

24. Турленко Н. В. *Аспекты инвестирования структурных изменений в региональном агробизнесе. Стратегия и тактика развития производственно-хозяйственных систем: Сборник ма-териалов XI Международной научно-*

практической конференции. (м. Гомель, Беларусь, 21-22 ноября 2019 р.) - Гомель: ГГТУ им. П.О. Сухого. с. 83 – 84.

25. Турленко Н. В., Алексейчук О.О. *Регіональні особливості розвитку інвестиційного потенціалу галузей АПК в умовах сталого розвитку та структурних трансформацій*. Перспективи розвитку нової економічної системи на державному і регіональному рівнях: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5 жовтня 2019 року). - Київ. Таврійський національний університет імені В.І.Вернадського, 2019. С. 87-89.

26. Турленко Н. В. *Формування інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агробізнесі*. Розвиток економіки та менеджменту в умовах інтеграційних процесів: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 12 жовтня 2019 року). – К.: ГО «Київський економічний науковий центр», 2019. С. 83-85.

27. Турленко Н. В., Алексейчук О.О. *Теоретико-методичні підходи до оцінювання інвестиційних проєктів в агропродовольчій сфері регіону*. Сучасні управлінські та соціально-економічні аспекти розвитку держави, регіонів та суб'єктів господарювання в умовах трансформації публічного управління: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 6 листопада 2019 року). – Одеса.: ДВНЗ «Одеський національний політехнічний університет», 2019. С. 90-92.

28. Турленко Н. В., Алексейчук О.О. *Державні механізми залучення інвестицій в розвиток регіонального агробізнесу*. Наука, технології, інновації: світові тенденції та регіональний аспект: збірник матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 27–28 вересня 2019 р.). – Одеса.: ГО «Інститут інноваційної освіти», 2019. С. 128-129.

29. Турленко Н. В., Алексейчук О.О. *Теоретичні та методологічні аспекти формування інвестиційної політики в АПК*. Економічні та соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття: збірник матеріалів VII міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 15–16 жовтня 2019 р.). – Одеса: Одеська національна академія харчових технологій, 2019. С. 184-186.

30. Турленко Н. В. *Необхідність інвестиційних стратегій в структурних трансформаціях регіонального агробізнесу*. Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 3 жовтня 2019 р.): у 6 ч. – Полтава: ЦФЕНД, 2019. – Ч. 3. С. 13-14.

31. Турленко Н. В., Алексейчук О.О. *Механізми підтримки формування інвестиційного потенціалу сталого розвитку аграрної сфери регіону*. II International Scientific Conference The Modern Economic Research: Theory, Methodology, Practice: Conference Proceedings, September 27th, 2019. Kielce, Poland: Baltija Publishing. p. 70-73.

32. Турленко Н. В. *Особливості класифікації інвестицій в період регіональних структурних трансформацій в агробізнесі*. "Світ економічної науки. Випуск 18": матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції економічного спрямування. У двох частинах. – Частина 2. - Тернопіль, 2019. С. 74-78.

33. Турленко Н.В. *Джерела та інструментарій впливу на інвестиційні процеси структурних трансформацій агробізнесу*. Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 24–25 січня 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 115-119.

34. Басюркіна Н.Й., Турленко Н.В. *Інвестиційні інструменти регіональних структурних трансформацій в агробізнесі*. Суспільство, економіка, право: теорія, методологія, концепції розвитку : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 07–08 лютого 2020 р.) / ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – 2-е вид., випр. і доп. – Київ : ГО «Інститут інноваційної освіти», 2020. С. 3-6.

АНОТАЦІЯ

Турленко Н.В. Інвестиційні механізми регіональних структурних трансформацій в агросфері. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Одеська національна академія харчових технологій, Одеса, 2020.

Дисертацію присвячено розробці теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій з формування системи інвестиційних механізмів регіональних структурних трансформацій в агросфері на принципах узгодження територіально-галузевих, державних та суспільних інтересів.

Обґрунтовано концепцію регіонального стратегічного планування розвитку агросфери на засадах програмно-цільового підходу, особливістю якої є використання динамічних матриць для вирішення завдання подолання диференціації динаміки й рівнів розвитку агросфери окремих адміністративних районів та аграрних підприємств. Розроблено структурно-змістовну модель організаційно-економічного механізму активізації інвестиційної діяльності в агросфері регіону, який є комплексною системою взаємодіючих та взаємопов'язаних важелів та інструментів впливу на всіх учасників інвестиційної діяльності. Запропоновано механізм комплексного прогнозування соціально-економічного розвитку агросфери регіону на середньо- та короткострокову перспективу із використанням прямого алгоритму розрахунків за схемою «знизу-нагору», що дає змогу здійснювати оцінку якості прогнозування, відстежувати хід виконання прогнозів, визначати орієнтири та забезпечувати зв'язок між короткостроковими та середньостроковими прогнозами, що підвищує їх точність й обґрунтованість

Ключові слова: регіональна економіка, агросфера, інвестиційна діяльність, структурні зрушення, агропродовольча політика, організаційно-економічний механізм, стратегія.

АННОТАЦИЯ

Турленко Н.В. Инвестиционные механизмы региональных структурных трансформаций в агросфере. - Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производительных сил и региональная экономика. – Одесская национальная академия пищевых технологий, Одесса, 2020.

Диссертация посвящена разработке теоретико-методологических основ и практических рекомендаций по формированию системы инвестиционных механизмов региональных структурных трансформаций в агросфере на принципах согласования территориально-отраслевых, государственных и общественных интересов.

В диссертации обоснована концепция регионального стратегического планирования развития агросферы на основе программно-целевого подхода, особенностью которой является использование динамических матриц для решения задачи преодоления дифференциации динамики и уровней развития агросферы отдельных административных районов и аграрных предприятий, в рамках которой составлена схема формирования и управления реализацией стратегии развития агросферы региона по конечным результатам в векторном измерении: сектор, продукт, внешнеэкономическая деятельность, собственность, кадры, пространство.

Разработана структурно-содержательная модель организационно-экономического механизма активизации инвестиционной деятельности в агросфере региона, который является комплексной системой взаимодействующих и взаимосвязанных рычагов и инструментов воздействия на всех участников инвестиционной деятельности, согласовывает их экономические интересы и цели и обеспечивает рост капитализации, качественное развитие производственно-экономического потенциала предприятий и организаций агросферы региона.

Предложен механизм комплексного прогнозирования социально-экономического развития агросферы региона на средне- и краткосрочную перспективу с использованием прямого метода расчетов по схеме «снизу-вверх» - от номенклатуры аграрной продукции до обобщающих стоимостных показателей агросферы, что позволяет осуществлять оценку качества прогнозирования, отслеживать ход выполнения прогнозов, определять ориентиры и обеспечивать связь между краткосрочными и среднесрочными прогнозами, повышает их точность и обоснованность.

Усовершенствован методический инструментарий реализации региональной аграрной политики, а именно: систематизированы инструменты и методы реализации аграрной политики, что позволяет определить оптимальное сочетание инструментов для использования в региональных программах развития аграрного производства; выделены ключевые направления анализа и

оценки эффективности реализации аграрной политики в регионе - инвестиционная, инновационная и структурная политика, и определен состав показателей, характеризующих каждое направление.

Предложен методический подход к сегментации агросферы региона по уровню дифференциации поступления инвестиций, который позволяет сформировать инвестиционную карту сегментов агросферы региона на основе определения видов экономической деятельности и совокупности субъектов, которые характеризуются стремлением к совместной локализации, на постоянной основе сотрудничают друг с другом и совместно привлекают инвестиции в развитие.

Разработаны методические основы интегральной рейтинговой оценки агросферы в административных районах области, основанные на определении отклонений отдельных значений индикаторов от эталонных по направлениям: финансово-экономическое состояние; ресурсный потенциал; эффективность; потенциал развития агросферы.

Усовершенствован методический инструментарий реализации региональной инвестиционной стратегии в агросфере, а именно разработан подход к формированию маршрутизатора (дорожной карты) реализации органами государственной власти и местного самоуправления региональной стратегии развития инвестиционной деятельности и формирования благоприятной инвестиционной среды в агросфере региона, содержащий план действий, перечень конкретных мероприятий, который является пошаговым алгоритмом, определяющим направления деятельности органов власти по ее формированию и воплощению в практику.

Получил дальнейшее развитие понятийно-категориальный аппарат регионального инвестиционного менеджмента и аграрного менеджмента в части уточнения содержания базовых понятий, характеризующих структурные изменения и инвестиционную политику в агросфере региона, таких как «агропродовольственная политика», «продовольственная безопасность региона», «инвестиционная деятельность», «инвестиционный процесс» и «инвестиционная среда», а также определения их взаимосвязи в контексте субъект-объектных отношений в управлении инвестиционными процессами на уровне агросферы региона.

Предложен методический инструментарий прогнозирования развития и структурных изменений в хозяйстве региона, а именно - комплексная блочная модель, которая представляет собой систему взаимосвязанных рекурсивных уравнений, которая позволяет осуществлять системное исследование взаимосвязей важных сфер и секторов региональной экономики и определять общеэкономические показатели социально экономического развития региона, а также балансовые показатели.

Разработаны рекомендации по реализации инвестиционной стратегии развития агросферы и сельских территорий, позволяющие эффективно совместить различные инструменты государственного регулирования и применить системный подход к разработке многоуровневой системы стратегических планов социально-экономического развития агросферы и

сельских территории региона.

Получила развитие система государственного регулирования инвестиционных процессов в агросфере региона, а именно - разработана концепция совершенствования организационно-экономического механизма развития инвестиционной деятельности в агросфере региона, в рамках которой обоснован комплекс стратегических задач региональной аграрной политики и комплекс регуляторов развития сельской местности и агросферы региона.

Сформированы предложения по активизации инновационного развития агросферы в регионах Украины, в частности: детализирован инновационный (прорывной) сценарий технико-технологического развития агросферы, что позволяет преодолеть барьеры развития аграрного производства и сельских территорий, который ориентирован на рост показателей общественного благополучия; определен комплекс стратегических, тактических и оперативных мероприятий, направленных на значительное повышение конкурентных позиций агросферы и устойчивое развитие сельских территорий, с учетом факторов риска.

Ключевые слова: региональная экономика, агросфера, инвестиционная деятельность, структурные сдвиги, агропродовольственная политика, организационно-экономический механизм, стратегия.

ANNOTATION

Turlenko N.V. Investment mechanisms of regional structural transformations in the agrosphere. - Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of economic sciences on a specialty 08.00.05 - development of productive forces and regional economy. - Odessa national academy of food technologies, Odessa, 2020.

The dissertation is devoted to the development of theoretical and methodological principles and practical recommendations for the formation of a system of investment mechanisms of regional structural transformations in the agrosphere on the principles of coordination of territorial, sectoral, state and public interests.

The concept of regional strategic planning of agrosphere development on the basis of program-target approach is substantiated, the peculiarity of which is the use of dynamic matrices to solve the problem of overcoming the differentiation of dynamics and levels of agrosphere development of individual administrative districts and agricultural enterprises. A structural and substantive model of organizational and economic mechanism of intensification of investment activity in the agrosphere of the region has been developed, which is a complex system of interacting and interconnected levers and tools of influence on all participants of investment activity. A mechanism for comprehensive forecasting of socio-economic development of the region's agro-sphere for the medium and short term using a direct algorithm of calculations according to the "bottom-up" scheme, which allows to assess the quality of forecasting, monitor the progress of forecasts, determine benchmarks and ensure short-term and medium-term forecasts, which increases their accuracy and validity

Key words: regional economy, agrosphere, investment activity, structural changes, agri-food policy, organizational and economic mechanism, strategy.